

Η πνευματικότητα της Μεγάλης Τεσσαρακοστής και η λειτουργία των Προηγιασμένων Δώρων

/ [Πεμπτούσία](#)

image not found or type unknown

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο κύριος λόγος που συνετέλεσε στη διαμόρφωση της Αγίας και Μεγάλης Τεσσαρακοστής, ως της τεσσαρακονθήμερης περιόδου νηστείας και γενικής πνευματικής προπαρασκευής για τη μεγάλη εορτή του Σταυραναστάσιμου Πάσχα που ακολουθεί, είναι το παράδειγμα του ίδιου του Κυρίου, ο οποίος πριν αρχίσει τη δημόσια δράση Του προετοιμάστηκε στην έρημο «νηστεύσας ημέρας τεσσαράκοντα και νύκτας τεσσαράκοντα» για να αντιμετωπίσει τους γνωστούς τρεις πειρασμούς του διαβόλου (Ματθ. δ΄ 11). Προς μια τέτοια πνευματική έρημο παρομοιάζεται απο τους αγίους πατέρες και η Μ. Τεσσαρακοστή, κατά τη διάρκεια της οποίας ο χριστιανός, μιμούμενος τον Κύριο, αποδύεται σ' έναν ανάλογο πνευματικό αγώνα, αντιτάσσοντας στον πρώτο πειρασμό αυτή καθαυτή τη νηστεία, στον δεύτερο την αδιάλειπτο λατρεία του μόνου αληθινού Θεού και στον τρίτο την ταπείνωση ως μητέρα όλων των αρετών.

Όμως, η χριστοκεντρική αυτή θεμελίωση της Μ. Τεσσαρακοστής και η

σωτηριολογική θεώρησή της, ως μιας ξεχωριστής ευκαιρίας μίμησης του Χριστού, φαίνεται ιδιαίτερα στον τρόπο με τον οποίο διοργανώνεται και νοηματίζεται κατά την περίοδο αυτή η κοινή προσευχή της Εκκλησίας. Και δεν αναφερόμαστε εδώ στην πνευματική πανδαισία που προσφέρουν στους πιστούς οι δοξολογικές ακολουθίες των πέντε Κυριακών των Νηστειών ή η τόσο λαοφιλής και πανηγυρική ακολουθία των Χαιρετισμών της Θεοτόκου, που ψάλλεται κατά τις εσπερινές λατρευτικές συνάξεις κάθε Παρασκευής, ως προεόρτιος ή μεθεόρτιος ακολουθία της εορτής του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. Εννοούμε κυρίως τον κύκλο των ακολουθιών του Νηχθημέρου (Μεσονυκτικό, Όρθρος, Ώρες, Εσπερινός, Μέγα Απόδειπνο), στις οποίες και εγκρύπτεται κυρίως το εσώτερο νόημα της πνευματικότητας της Μ. Τεσσαρακοστής. Διότι εμπλουτισμένες, κατά την περίοδο αυτή, μ' ένα πλήθος εκλεκτών αγιογραφικών αναγνωσμάτων και κατανυκτικών υμνών, και σε συνδυασμό με τη νηστεία και την άσκηση των αρετών, οι ακολουθίες αυτές αποτελούν μια θαυμάσια έκφραση του ιδανικού και της αδιάλειπτης δοξολογίας του Θεού και ταυτόχρονα το πλαίσιο μιας καθημερινής πνευματικής «αποδεκάτωσης» της ζωής μας, όπως ορίζει την πνευματικότητα της Μ. Τεσσαρακοστής ο άγιος Συμεών Θεσσαλονίκης.

Όσο, όμως, κι αν οι ακολουθίες αυτές αποτελούν τα εύοσμα εκείνα άνθη, που φαιδρύνουν με την παρουσία τους την πνευματική έρημο της τεσσαρακονθήμερης νηστείας, είναι επίσης γεγονός ότι, εξ αιτίας ιστορικών συγκυριών και της προοδευτικής αλλαγής του τρόπου ζωής των ανθρώπων, η πρόσβαση σ' αυτές αποτελεί σήμερα προνόμιο μόνο των μοναχών και ορισμένων άλλων φιλακόλουθων χριστιανών. Γι' αυτό και είναι εύλογο το από πολλές πλευρές διατυπούμενο αίτημα της αναπροσαρμογής των ακολουθιών αυτών στα δεδομένα της σύγχρονης ζωής. Κάτω από τις προϋποθέσεις αυτές η περισσότερο αξιοποιήσιμη ποιμαντικά είναι αναμφισβήτητα η Ακολουθία των Προηγιασμένων Δώρων, που αποτελεί το αποκορύφωμα της καθημερινής προσευχής της Εκκλησίας, κατά την περίοδο αυτή.

Πράγματι, η ακολουθία των Προηγιασμένων Δώρων είναι μια ιδιαίτερη εσπερινή ακολουθία, που ψάλλεται κατά τις Τετάρτες και Παρασκευές της Μ. Τεσσαρακοστής και τα ιδιάζοντα στοιχεία της οποίας νοηματίζουν κατά ένα ξεχωριστό τρόπο την εσπερινή προσευχή της Εκκλησίας κατά την περίοδο αυτή. Έτσι, *Τα προς Κύριον* (Ψαλμ. 119-133) είναι οι λεγόμενες *Ωδές των Αναβαθμών*, που έψαλλαν οι ευσεβείς Ιουδαίοι, καθώς ανέβαιναν λιτανεύοντας τα σκαλιά του ναού του Σολομώντος και διά μέσου των οποίων εκφράζεται και σήμερα κατά ένα μοναδικό τρόπο ο πόθος του λατρεύοντος χριστιανού γι' αυτή την εσπερινή του συνάντηση με τον Κύριο. Η ευλογία του λαού με την αναμμένη λαμπάδα και η ιερατική αναφώνηση «*Φως Χριστού φαίνει πάσι*» έλκουν την καταγωγή τους από την αρχαία χριστιανική συνήθεια της ευλογίας του εσπερινού φωτός και

αποτελούν μια συμβολική αναγωγή στην έννοια του πνευματικού φωτός του Χριστού (Ιωάν. η´ 12· Ματθ. ιδ´ 20), που συνδέεται άμεσα και προς τα αγιογραφικά αναγνώσματα που ακολουθούν. Πρόκειται για τα ίδια περίπου αναγνώσματα, που διαβάζονταν στις αντίστοιχες εσπερινές κατηχητικές συνάξεις της αρχαίας Εκκλησίας και μας μεταφέρουν στην ατμόσφαιρα της πνευματικής προετοιμασίας των προς το Άγιο Φώτισμα (Βάπτισμα) ευτρεπιζομένων αδελφών, που γινόταν κατά την περίοδο αυτή, και υπέρ των οποίων ως σήμερα γίνονται ειδικές δεήσεις στα πλαίσια της ακολουθίας αυτής. Χαρακτηριστικό στοιχείο της ακολουθίας αυτής είναι ακόμη η ασματική ψαλμώδηση του αναδιπλούμενου 140 ψαλμού του λυχνικού, με εφύμνιο τον β´ στίχο του «*Κατευθυνθήτω η προσευχή μου...*», που επέχει θέση προκειμένου ή αλληλουαρίου των αγιογραφικών αναγνωσμάτων και τη λειτουργικότητα του οποίου, ως ψαλμού μετανοίας στα πλαίσια της εσπερινής προσευχής της Εκκλησίας, εξαίρει ιδιαίτερα ο ιερός Χρυσόστομος.

Εκείνο, όμως, το οποίο διαφοροποιεί ουσιαστικά την ακολουθία αυτή από οποιαδήποτε άλλη εσπερινή ακολουθία είναι κυρίως το γεγονός ότι κατά την τέλεσή της δίδεται στους πιστούς η δυνατότητα μιας πραγματικής συνάντησης και κοινωνίας με τον αναστημένο Χριστό, αφού μπορούν να μεταλάβουν από τα Τίμια Δώρα, που καθαγιάστηκαν κατά τη Θεία Λειτουργία της προηγούμενης Κυριακής. Και αυτό, διότι κατά τις ημέρες αυτές η Εκκλησία καθιέρωσε να μην τελείται η κανονική Θεία Λειτουργία, για να μην διαταράσσεται από τον δοξολογικό της χαρακτήρα η κατανυκτική ατμόσφαιρα των ακολουθιών αυτών. «*Ομού δε χαίρειν και πενθείν ασύμβατόν τε και ανακόλουθον*», όπως λέγει ένα αρχαίο κείμενο.

Ωστόσο αυτό το «*συνεσκιασμένον και πενθηρόν και μυστικόν*» της κατανυκτικής αυτής τελετής δεν έχει καμία σχέση προς το κραυγαλέο πένθος της δυτικής πνευματικότητας ή τα μελαμβαφή άμφια, που κατέκλυσαν τα τελευταία χρόνια και τους δικούς μας ναούς. Αλλά ταυτίζεται απόλυτα με το χαροποιόν πένθος της ορθόδοξης πνευματικότητας, μ' αυτό το θρηναγαλλίασμα της ψυχής, που εκφράζεται κατά ξεχωριστό τρόπο στον ειδικό χερουβικό ύμνο της ακολουθίας, «*Νυν αι δυνάμεις των ουρανών συν ημίν αοράτως λατρεύουσιν...*». Πρόκειται για τον ύμνο που ψάλλεται κατά την εισόδευση των Προηγιασμένων Δώρων από την πρόθεση στην αγία τράπεζα και προσδίδει στην όλη στιγμή μια μυστική και υπερκόσμια μεγαλοπρέπεια, «γιατί εκφράζει λειτουργικά τον ερχομό του Χριστού και το τέλος μιας μακράς νηστείας, προσευχής και αναμονής· τον ερχομό της βοήθειας, της ανακούφισης και της χαράς που περιμένουμε».

Όντας, λοιπόν, από τη φύση της η Λειτουργία των Προηγιασμένων Δώρων μια εσπερινή ακολουθία, συνδυασμένη με προσέλευση στη Θεία Κοινωνία, αποτελεί το καλύτερο εφελθτήριο εκκίνησης σ' αυτό το μείζον αγώνισμα χρησιμοποίησης της

καθημερινής μας ζωής, στο οποίο μας καλεί ιδιαίτερα κατ' αυτή την ιερή περίοδο η Αγία μας Εκκλησία. Διότι, όπως λέγει ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, εκείνο που μας σώζει τελικά δεν είναι ούτε η νηστεία, ούτε η ψαλμωδία, ούτε η προσευχή από μόνα τους, αλλά «το εκτελείσθαι ταύτα ενώπιον του Θεού... όταν ατενώς η διάνοια εκείνω ενορά, και διά το προς αυτόν οράν και νηστεύη και ψάλλη και προσεύχεται». Αυτή δε η «ατενής ενόραση» του Θεού και η καύση της καρδιάς (Λουκ. κβ' 32) εν όψει της βραδυνης Θείας Κοινωνίας είναι ακριβώς αυτό που δίνει ένα εντελώς διαφορετικό νόημα σε κάθε στιγμή της ημέρας που πέρασε και αποτελεί την σταυραναστάσιμη εκείνη γεύση που αυξάνει τον πόθο των χριστιανών για περισσότερη χριστοποίηση της ζωής τους «ότι χρηστός ο Κύριος» (Ψαλ. λγ' 9).